

LA GELTRÚ: DELS MANRESA ALS SANAHUJA I LA DUPLICITAT DE BATLLES

Xavier Sorní Esteva

Resum:

A partir d'un plec documental de l'Arxiu Municipal de Vilanova i la Geltrú, es fa un seguiment de la successió del senyoriu de la Geltrú entre 1312 i 1366, destacant el pas dels Manresa als Sanahuja; igualment, s'incideix en la duplicitat de batlles de la Geltrú.

Mots clau:

La Geltrú, senyors de la Geltrú, Ferrer de Manresa, Raimon de Manresa, Margarida de Manresa, Ferrerona de Manresa, Ferrerona de Sanahuja, Raimon Berenguer de Sanahuja, Guerau de Sanahuja, castlà de la Geltrú, batlles de la Geltrú, Cort del Batlle.

La secció de l'Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú que s'enceta amb documentació més antiga és Cort del Batlle. El primer registre és del segle XIV, però no correspon a Cort del Batlle de les universitats de Cubelles, la Geltrú i Vilanova de Cubelles (el primer d'aquests registres data del 1456), sinó a Cort del Batlle de la Geltrú, la qual cosa permet afirmar que la documentació més antiga de l'arxiu és pròpiament geltrunenca.

Aquesta documentació tan antiga no és més que un plec de vuit fulls sense enquadernar escrits enterament cara i cara (16 planes). Es troba consignada en el Catàleg de l'Arxiu a l'apartat 16, "Cort del Batlle", en el subapartat 16.1, "Registre de la Cort del Batlle", amb el número 2967 i amb la indicació "Cort Batlle Castell Geltrú 1312-1354".

El document més antic és de l'any 1312 i el més modern del 1366. Tots estan escrits de la mateixa mà i no mantenen un ordre cronològic, les quals coses donen a entendre que no es tracta de documentació original, sinó d'un antiquíssim trasllat, potser del segle XV a tenor de la lletra, d'una selecció de documents sense cap criteri aparent, però certament propis de Cort del Batlle. Per altra banda, aquesta documentació ha arribat als nostres dies incompleta. Comença amb la part final d'un document sense data i acaba amb el principi d'un altre del l'any 1348. En total són només 20 els documents sencers, predominant els datats l'any 1348.

D'aquesta documentació el més interessant no són, en general, les particulars qüestions objecte de cada document, sinó la informació que en conjunt proporciona respecte a la successió del senyoriu de la Geltrú i els càrrecs de batllia entre 1312 i 1366, una època en què la Geltrú no guardava encara relació jurisdiccional senyorial amb la tant veïna i ja de reialenc Vilanova de Cubelles.

Amb aquesta breu col·laboració no es pretén més que obrir la documentació tot oferint algunes dades que s'estimen d'interès i que podran completar i contrastar el que ja se sap sobre la Geltrú en el segle XIV gràcies a les importants aportacions

Reembres, núm. 1. Any 1993. Pàgs. 21-24.

d'autors com Garí Siumell¹, Coroleu Inglada² i també Virella i Bloda³, als quals cal remetre també per a brindar al lector el suficient marc històric.

El més destacable que palesa la documentació és una circumstància que no s'ha trobat ben reflectida en la bibliografia local i que, convenientment observada, podrà potser estalviar en el futur plantejaments enigmàtics a autors que abordin seriosament el govern de la Geltrú feudal: la coexistència de dos batlles, el nomenat pel senyor, i el nomenat pel castlà, constituint-se junts com a Cort del Batlle. Aquesta duplicitat de batlles, cal advertir-ho, d' excepcional no en té res. Podia donar-se arreu que tingués un senyor i un castlà.

Els Manresa, d'acord amb la bibliografia local, ja eren senyors de la Geltrú pels volts de 1260⁴. L'any 1312, ja segons la documentació en qüestió, el senyor del castell de la Geltrú era Ferrer de Manresa. El batlle per ell nomenat Berenguer Bofill; el castlà era Jaume de Bleda ("de Blita", segons el document, en llatí), el qual tenia per batlle a Bernat Rossell.

El plec documental no torna a oferir notícia fins l'any 1331. Per això cal recórrer a un document que donà a conèixer Garí Siumell per saber que el 25 de maig de 1328 Ferrer de Manresa era encara viu i també que el castlà era Jaume de Bleda:

“Lo Batlle del señor Rey en lo castell de Cubelles junt ab lo Batlle de Berenguer de Castell-Bisbal, carlà del castell de Cubellas requiriren á Ferrer de Manresa señor del castell de la Geltrú, y á Jaume de Blita carlà del mateix castell, los entregasen á Ferreró de Manresa y á altres, que en lo dia de Pasqua del Esperit San habian injuriat al dit batlle de Cubellas y nafrat á alguns de Vilanova trobats dins lo terme del castell de Cubelles; per los quals delictes los voliant remetre al Batlle de Barcelona á fi de que los castigás segons mereixen. Altrement los protestaren de la injuria sels feia en cas de la denegació de la entrega. Consta en Acte en poder de Ferrer Oller Notari del Rey, als 8 de las Kalendas de Juny de 1328”⁵.

Aquest document, valgui un incís, palesa que a Cubelles (Vilanova inclosa) hi havia també dos batlles, el del rei i el del seu castlà.

Ferreró de Manresa, el presumpte agressor de vilanovins i cubellencs, era fill de Ferrer de Manresa, però segurament no era el gran, ja que l'hereu fou Raimon.

El dia 9 d'octubre de 1331 Ferrer de Manresa era ja mort, i també era mort, des de feia molt poc, el seu fill hereu i senyor del castell de la Geltrú, Raimon de Manresa.

Raimon de Manresa deixà com hereu universal i per tant senyor del Castell de la Geltrú al seu fill Raimondet, encara una criatura. El tutor fou Ferrer de Manresa, fill de Ferrer de Manresa, germà de Raimon de Manresa i per tant oncle de l'honorable Raimondet.

Com a tutor, Ferrer de Manresa nomenà batlle a Llorens Benasch. Precisament, un dels documents, datat el 9 d'octubre de 1331, és el nomenament i acceptació. Benasch assumeix la batllia, la lloctinència i la jurisdicció civil i criminal del castell i terme, compromentent-se amb tots el seus bens tant mobles com immobles.

L'any 1338, Raimonet, llavors ja Raimon, estava ja deslliurat de la tutela del seu oncle. Així es dedueix d'un document datat l'1 de setembre de l'esmentat any segons el qual rep homenatge "... *ac sacra mentum manibus et ore et osculo comendandum ...*", davant testimonis especialment cridats, de Berenguer Gassó, del mas de Totesaus del terme i castell de la Geltrú. Gassó reconeix tenir l'"*ospitium sive mansum*" de Totesaus sots domini i alou de Raimon de Manresa i promet fer al seu senyor i als seus "*ostem cavalcatam batudam famatam triginum batudam et guaytam et omnia alia... ratione masie*".

Raimon de Manresa degué morir molt jove i sense fills, puix en un document del 17 de juny de 1346 ja no consta. En el seu lloc, es consignen com a tinents i possessors del castell de la Geltrú "*pro iuribus*" dues dones, Margarida i Ferrarona de Manresa. El document, però, no indica la naturalesa dels drets d'aquestes dues dones ni tampoc el parentiu.

Ferrarona, tal com acrediten documents de data posterior, era la vídua de Raimon de Manresa, i era senyora de la Geltrú per dot, esposalles i altres drets. Margarida podia ser ben bé la mare Raimon de Manresa. Ho fa pensar la circumstància que en un altre document, un de sol i dissortadament sense data, consta com a senyora usufructuària del Castell de la Geltrú. Aquest document té també interès pel que fa a la duplicitat de batlles. El batlle per na Margarida era en aquells moments Bernat Salvi, i el batlle pel castlà, Bernat de Bleda, (segurament fill o net de l'antic castlà Jaume de Bleda), era, per a quedar tot entre família, Berenguer de Bleda.

En documents de gener-febrer de 1348, tots a tenor d'una crida feta pel batlle donant un termini per reclamar drets sobre una peça de terra que havia estat del difunt Guerau Arrouer, consta ja com única senyora de la Geltrú "*la honrada dona na Fferrarona de Manresa*". Na Margarida potser ja era morta i el batlle ja no era Bernat Salvi, sinó Jaume Miquel.

Durant la segona meitat de l'any 1348 es donaren bastants canvis pel que fa als ostentors de les batllies, tal com palesa el següent quadre:

Data document	Batlle per Na Ferrerona	Batlle pel castlà Bernat de Bleda
15 juliol 1348	Bernat Geltrú	Berenguer Parellades
25 agost 1348	Bonanat Geltrú	Berenguer Parellades
21 setembre 1348	Jaume Miquel	Bernat Geltrú
21 setembre 1348	Pere Corts en lloc de Jaume Miquel	Bernat Geltrú
? setembre 1348	Jaume Miquel	Bernat Geltrú
13 octubre 1348	Jaume Miquel	Bernat Geltrú
20 novembre 1348	Bonanat Miquel	Berenguer Domis

Segurament, però, molts d'aquests canvis obeïren més a delegació de càrrec per absència o indisposició que no pas a destitució. S'observa com en un mateix dia, el 21 de setembre, actuà de batlle Jaume Miquel i també, en el seu lloc, Pere Corts.

El divendres 13 d'agost de 1350 el batlle per na Ferrerona seguia sent Bonanat Miquel, però el batlle per Bernat de Bleda havia canviat; ara ho era Pere Fuster.

Un document datat el 3 de desembre de 1353 té un interès extraordinari. És el que permet explicar el pas dels Manresa als Sanahuja com a senyors de la Geltrú. Na Ferrerona ja no consta com Ferrerona de Manresa, sinó com Ferrerona de Sanahuja, com a esposa del senyor Raimon Berenguer de Sanahuja. El document indica fins i tot que té el castell de la Geltrú per dot, esposalles i altres drets del difunt Raimon de Manresa, primer marit seu. Tots dos, marit i muller, reconeixen Bernat Geltrú de la vila de la Geltrú.

En els dos documents més tardans, na Ferrerona ja no consta. En el datat el 25 de febrer de 1354, Bennat Miquel és consignat com a batlle de la Geltrú pel venerable Berenguer de Sanahuja, possessor del castell pel seus drets, i Berenguer Donus com a batlle per Bernat de Bleda, castlà. En el datat el 4 de març de 1366, dotze anys més tard, el senyor de la Geltrú ja no és Berenguer de Sanahuja, sinó el donzell Guerau de Sanahuja.

Tot i que el propòsit d'aquesta col·laboració no ha estat la consideració de la raó de ser de cada document, convé per acabar i per interès històric, fer referència al contingut d'aquest darrer. Es tracta d'una acta notarial que inclou una crida en català. Aquell dijous 4 de març de 1366, pels volts de l'hora terça, en presència de Guillem Miquel, prevere i notari públic del Castell de la Geltrú pel venerable Bernat Maler, Rector de la Geltrú, i també en presència de Raimon de Castellbisbal, donzell, Miquel Company, Jaume Cuniera i altres testimonis, Guerau de Sanahuja, assistint personalment a la plaça del seu castell, convocà al seu Batlle en el castell, Francesc Ros, i al sagió Romeu Sans, tot ordenant-los fer una crida: que el degà del Penedès no podrà citar a declarar a ningú del terme de castell de la Geltrú sense el consentiment de Guerau de Sanahuja o bé del seu batlle en el castell.

Resta per acabar, per una banda, remarcar dues qüestions: que el pas dels Manresa als Sanahuja fou per raó de matrimoni, no de venda, i que cal comptar en aquesta època amb dos batlles de la Geltrú, el del senyor i el del castlà. Per l'altra, observar el caràcter hereditari de la castllania. També, finalment, advertir que amb aquest breu estudi la documentació no resta ni remotament esgotada; l'estudi en particular d'alguns documents en concret aportarà sens dubte dades per un millor coneixement del govern de la Geltrú medieval.

Notes

¹ Garí y Siumell, José Antonio: *Descripción é Historia de la villa de Villanueva y Geltrú, desde su fundación hasta nuestros dias*. Vilanova i la Geltrú, 1860.

² Coroleu, José: *Historia de Villanueva y Geltrú*. Vilanova i la Geltrú, 1878.

³ Virella i Bloda, Albert: *Vilanova i la Geltrú. Del mil·lenari de Cubelles al setè centenari de la carta-pobla*. Ed. Selecta. Barcelona, 1974. Vegeu, especialment, pàgs. 169/176.

⁴ Op. cit. ¹, pàg. 33, i op. cit. ³, pàg. 169. No està del tot aclarida la data en què el primer Manresa fou senyor de la Geltrú.

⁵ Op. cit. ¹, pàg. 34 (nota a peu de plana).